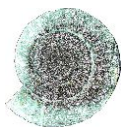

Kokkola 2022

Rödsön entisen koulun ympäristön Kanta-Kokkolan kyläasutuksen vaiheleiskaavan täydennyksen arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo 17.3.2023

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kokkolassa Rödsön entisen koulun ympäristön Kanta-Kokkolan kyläasutuksen vaiheyleiskaavan täydennykseen liittyen. Suunnittelualue sijaitsee kaupungin keskustasta n. 3,8 km koilliseen Perhonjoen eli Vetelinjoen itäpuolella, kaavan länsirajana on joki. Työn suoritti FM Jaana Itäpalo 28.7.2022. Tarkastelualueen pinta-ala on n. 19 ha. Alue on peltoa, omakotitaloasutusalueita ja metsää. Työn tilaajat ovat Kokkolan kaupunki ja Ramboll Finland Oy.

Suunnittelualueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Noin 150-900 metrin etäisyydellä itäpuolella sijaitsee useita kyläpaikkoja ja joen länsipuolella kahdessa kohteessa peltoviljelyyn liittyviä kiviaitoja.

Inventoinnissa huomioitiin kiviaitoja, joiden vanhimmat osat voivat olla jäänteitä jo 1700-luvun peltojen rai-vauksesta. Lisäksi huomioitiin Kankkosen kyläpaikka.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1 Tutkimushistoria.....	3
2.2 Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	7
5. Tulokset.....	10
6. Yleiskartta.....	11
7. Kohdelista	11
8. Kohdetiedot.....	12
9. Aineistoluettelo.....	16

Kansikuva: Kuva 1, laiduntavat hevoset, Kankkosen pohjoispuoliset pellot.

1. Perustiedot

Selvitysalue:	Rödsön entisen koulun ympäristön Kanta-Kokkolan kyläasutuksen vaiheyleiskaavan täydennys, n. 19 ha
Tilaaaja:	Kokkolan kaupunki
Laji:	osainventointi
Kenttätyöaika:	28.7.2022 yhteensä vajaa 1 kenttätyöpäivä
Karttanumerot:	TM35-lehtijako Q4122L, vanha yleislehtijako 2322 11 (mk 1:20000)
Korkeus:	n. 2–8 m mpy
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Kohdealueen yleissijainti merkitty ympyränä. Taustakartta Mml 7/2022.

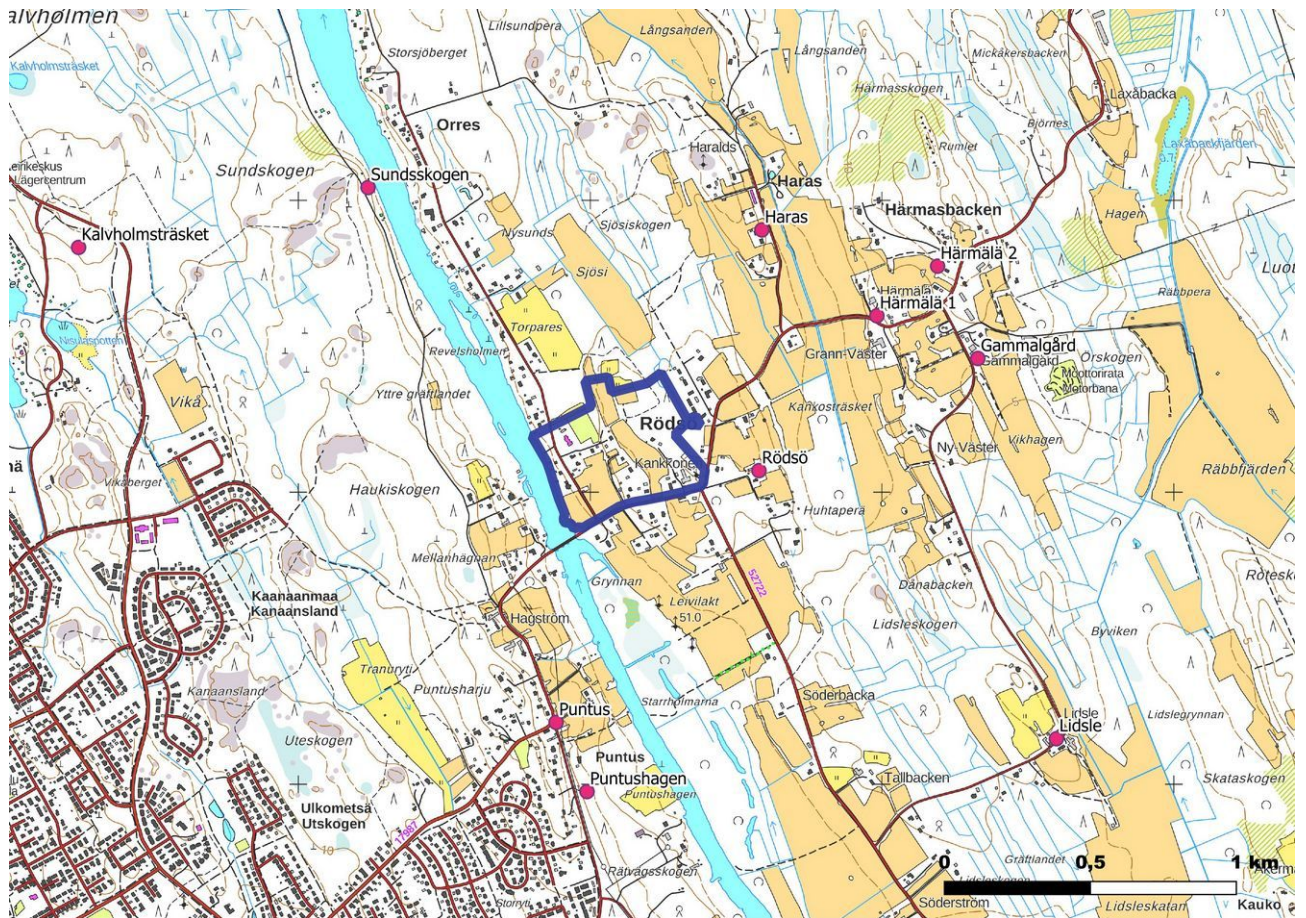
2. Lähtökohdat ja menetelmät

Kokkolassa tehtiin arkeologinen maastoinventointi liittyen Kanta-Kokkolan kyläasutuksen vaiheyleiskaavan täydennykseen. Noin 19 ha laaja suunnittelualue sijaitsee Rödsössä Perhonjoen eli Vetelinjoen itäpuolella kaupungin keskustasta n. 3,8 km koilliseen. Noin puolet alueesta on peltoa, asutus sijaitsee peltojen välissä ja niiden reunoilla, asuintaloja on myös jokirannassa Orreksentien varrella. Koillisosa on metsäinen.

Suunnittelualueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Itäpuolella sijaitsee useita kyläpaikkoja, muut lähimmät kohteet ovat peltojen raivauksessa syntyneitä kiviaitoja ja ne sijaitsevat joen toisella puolella.

2.1 Tutkimushistoria

Alue kuului vuoden 2015 Kantakaupungin kyläasutuksen vaiheyleiskaavan alueiden muinaisjäännösinventointiin (Timo Jussila, Teemu Tiainen ja Timo Sepänmaa, Mikrolitti Oy). Tuolloin mm. nyt kohteena olevan kaavan itäpuolelta paikannettiin useita kyläpaikkoja. Muita arkeologisia selvityksiä alueella ei ole arkistotietojen mukaan tehty.

Lähtötilanne ennen inventointia: kaavan alue suhteessa tunnettuihin arkeologisiin kohteisiin, kohteet merkitty ympyröillä. Kohdetiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan. Taustakartta 7/2022 Mml.

2.2 Menetelmä

Maastoinventointi perustui alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Maanmittaushallituksen maaperäkarttoihin, ortokuvaan, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, laserkeilausaineistoon ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan. Kirjallisuuden, arkistoaineiston ja netistä löytyvien historiallisten karttojen avulla selvitettiin alueen maankäytön historiaa.

Kenttätyömenetelmät olivat pintahavainnointi, valokuvaaminen ja kairaus käsikairalla. Inventoinnin aikana pellot olivat heinällä, viljalla tai hevoslaitumena, ja niitä ei pääsääntöisesti tarkemmin inventoitu kuin reunoiltaan.

3. Maisema, topografia ja geologia

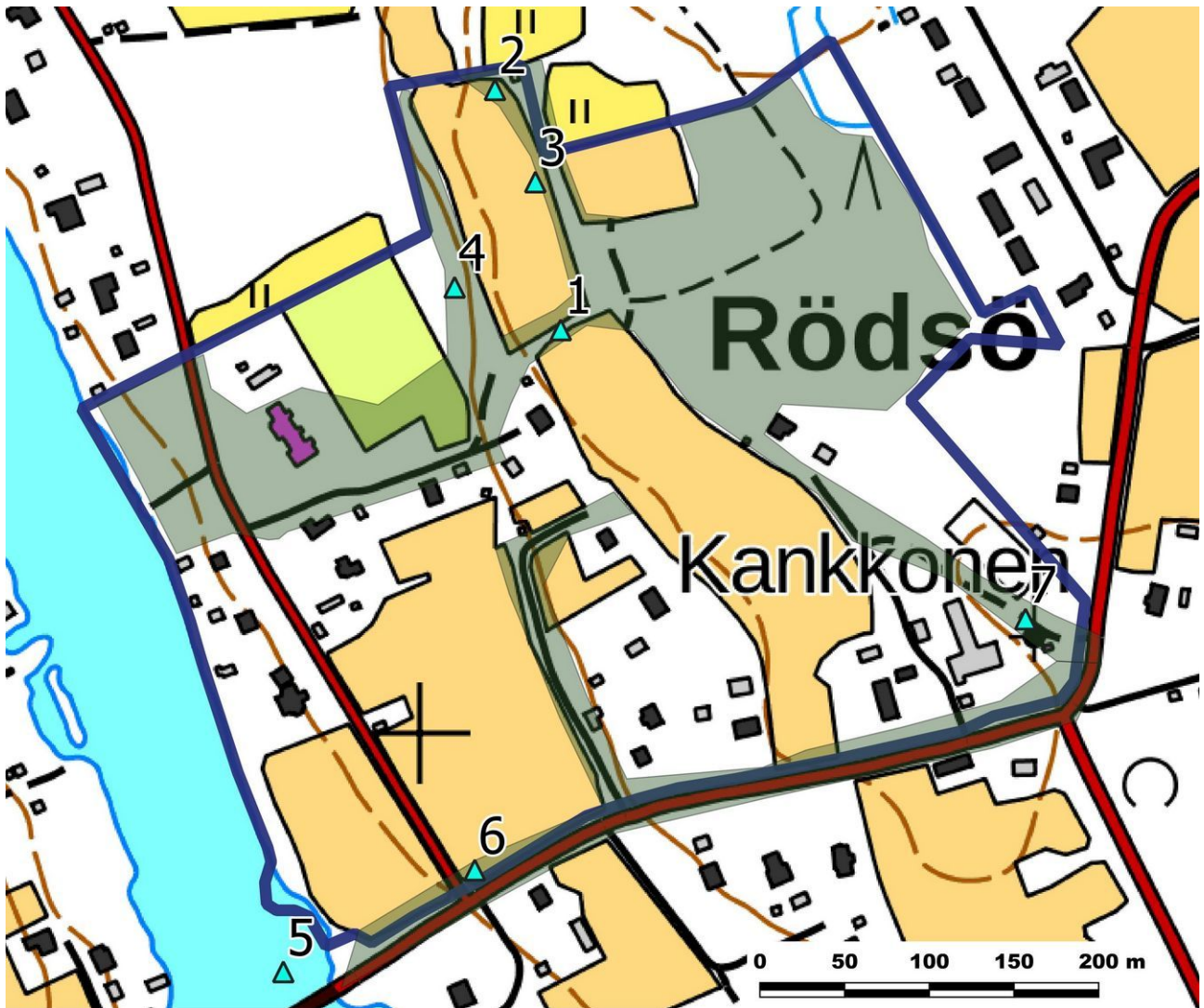
Selvitysalue sijaitsee Perhonjoen- eli Vetelinjoen itäpuolella. Noin puolet siitä on peltoa, asutus sijaitsee peltojen välissä ja niiden reunoilla, asuintaloja on myös jokirannassa, koillisosa on metsää. Rödsön entinen koulu on luoteisosassa. Korkokuva on jokseenkin tasaista tai vain loivasti kumpuilevaa, myös jokiranta on matala. Maalaji on hiekkamoreenia. Etelässä kaava rajautuu Rödsöntiehen, lännessä jokirannassa kulkee Orrekentie.

Alue ortokuvalla. Tausta-aineisto Mml 7/2022.

Alue vasten vinovalovarjoste 2 m DEM ja korkeuskäyrät. Tausta-aineistot Mml 7/2022.

Kuvauspaikat 1-7 ja inventoidut alueet (kuva 1 on kansikuva, kohdekuvat kohdekuvausten yhteydessä).
Taustakartta Mml 7/2022.

2. Lato pohjoisosassa.

3. Pelto pohjoisosassa, kuva luoteeseen.

4. Matala rinne pohjoisosassa.

5. Perhonjoki alueen kohdalla, kuva pohjoiseen.

6. Viljapelto lounaisosassa, kuva koilliseen.

7. Ajotie Kankkosen koillispuolella, kuva luoteeseen.

4. Alueen maankäytön historiaa

Korkein 7-8 m mpy oleva alue on kohonnut merestä myöhäisrautakaudella-varhaiskeskiajalla, jolloin se oli vielä matala saari. Jaksojen varmoja löytöjä ei ole toistaiseksi tiedossa seudulta ja mahdolliset kohteet, kuten kuppikivet, ovat ajoitukseltaan hyvin epävarmoja,

Ainoa 1700-luvun isojakokartalle merkitty asutus kohdealueella on Kankkonen, jonka talotontti on merkitty myös Jonas Cajanuksen laatimaan vuoden 1765 pitäjänkarttaan.

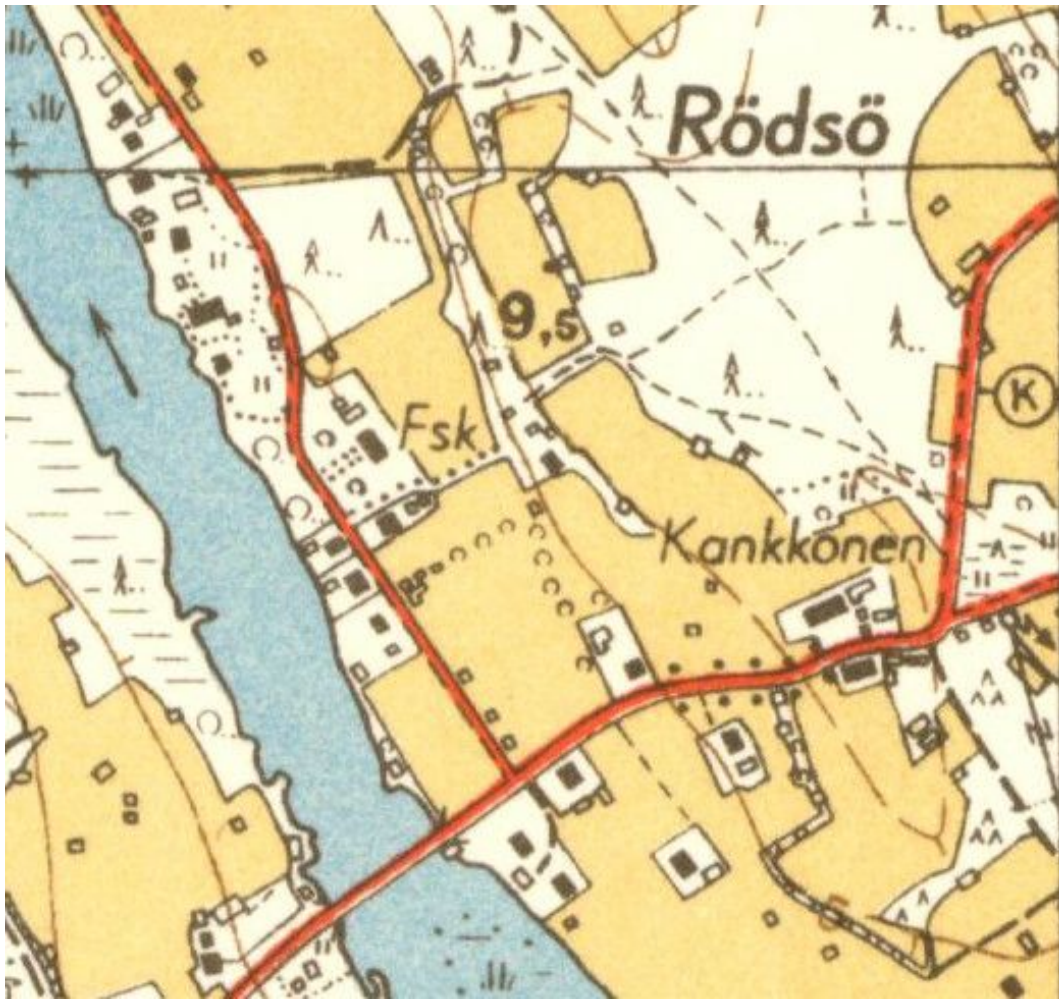
Alue on pysynyt laajalti peltona ja niittymana nykyaikaan saakka.

Yksityiskohta Matthias Roeringin vuoden 1757 isojakokartasta. Kartan alaosaan merkityt pellot ovat nykyisiä Kankkosen länsi- ja luoteispuolisia pelloja, kartalle merkitty tie on nykyinen Rödöntie. Kartta: Kansallisarkisto E8:2 Kallinen / Kallis; Kaustar, Korplaks, Linnunperä, Närvilä, Rödsö, Storby, Wittsar, Kirilaks och Palo byar i denna socken.

Yksityiskohta vuosien 1843 pitäjänkartoista. Kohdealue kuului tuolloin osin Kaustarin kylään. Se oli niittyä ja metsää. Ainoa asutus oli Kankkonen, kartassa sen oikealle puolelle merkitty talo ei sijaitse suunnittelualueella. Perhonjoen nimeksi on merkitty Palo Elf. Kartat: Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, pitäjänkartta 2322 11 + 08 Kokkola Kaarlela ja 2324 02 Kokkola Kaarlela.

Kohdealue ja sen lähiympäristöä vuoden 1949 peruskartalla. Sille merkityt peltoalat ovat säilyneet suureksi osaksi nykypäivään asti, lähinnä keskivaiheille Kankkosen länsipuolelle on tullut omakotitaloasutusta. Kartta: Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/> .

5. Tulokset

Inventoinnissa löytyi kiviaitoja, joista osa voi liittyä jo 1700-luvun peltojen raivaamiseen, pääosin aidat lienevät 1700-lukua myöhäisempiä. Aidat sijaitsevat nykyisten peltojen reunoilla, yksi on metsässä, mutta myös se on nykyisten peltojen läheisyydessä. Lisäksi inventoinnissa huomioitiin Kankkosen kylänpaikka.

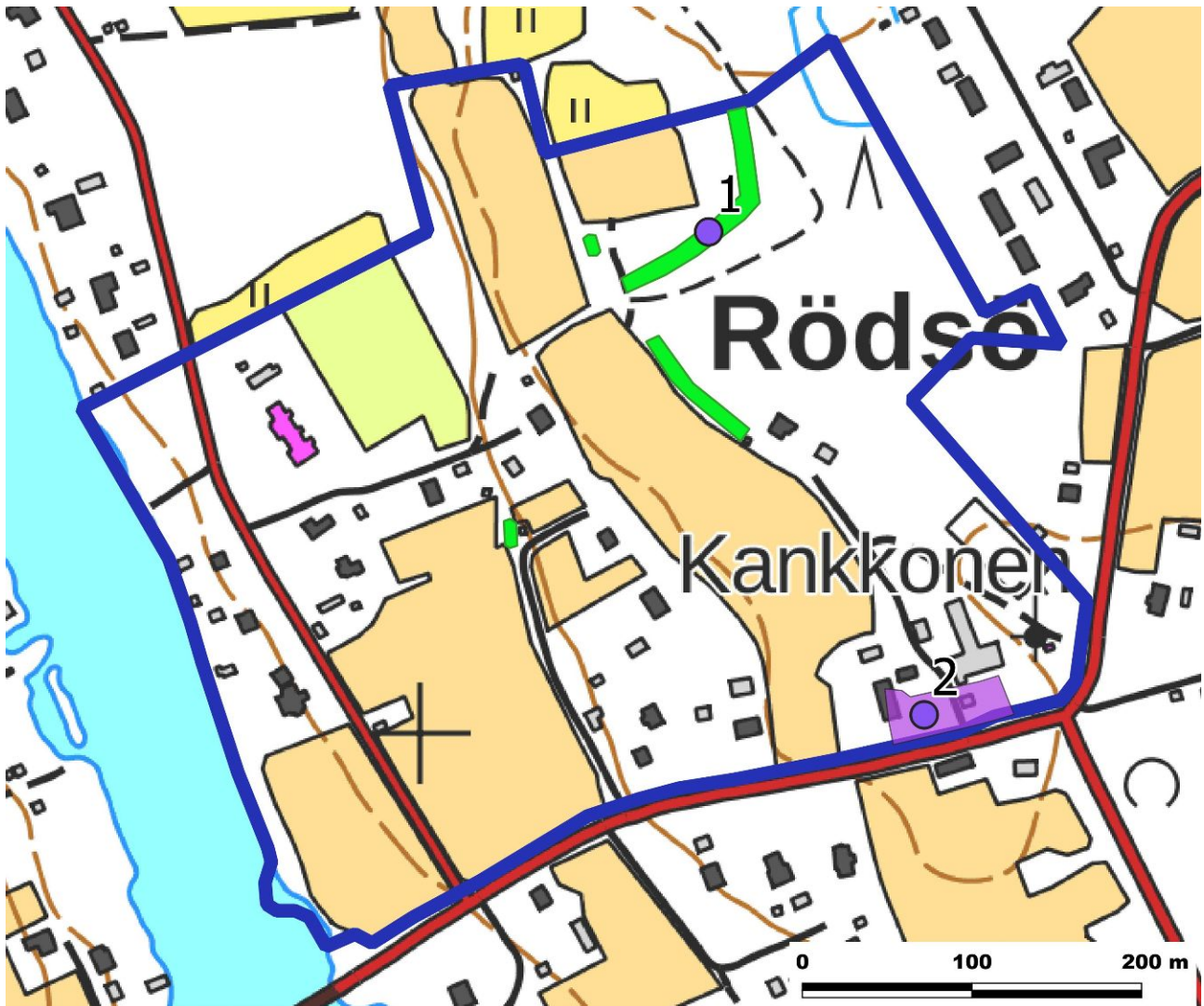
17.3.2023

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Yleiskartta

Raportin kohteet 1-2. Kohteen 1. kiviainosten rajaukset vihreänä, 2. Kankkonen, talontontti violetina. Taustakartta Mml 7/2022.

7. Kohdelista

Kohde	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	status
1. Rödsö 1	12	Kivirakenteet/kiviadat	historiallinen	4	KP
2. Kankkonen	14	Asuinpaikat/kylänpaikat	historiallinen	1	KP

Status: MJ muinaisjäännös, KP muu kulttuuriperintökohde, LP löytöpaikka, m muu kohde.

8. Kohdetiedot

1. Rödsö 1			
Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4122L
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	2322 11
Tyyppi	Kivirakenteet	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7088295,327 I: 312170,230
Tyyppin tarkenne	kivaidat	N2000	Z n. 5-7,5 m
Ajoitus	historiallinen	Koordinaattiselite	Gps-mittaus, aita 1
Aiemmat tutkimukset	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi

Kuvaus: Rödsöntien pohjoispuolella, Kankkosen luoteis- ja pohjoispuolisten peltojen reunoilla ja metsässä, kivaidat on käsin rakennettu muutamia pieniä viime aikoina koottuja osia lukuun ottamatta, joitakin aitoja sijaitsee talojen pihapiireissä, ja niitä on myöhemmin koottu uudestaan. Aidat koostuvat keskimäärin 30-40 cm halkaisijoltaan olevista kivistä, pinnalla kasvaa sammalia jäkäliä ja varpuja.

Aita 1 sijaitsee metsässä, sen kohdalle ei ole merkitty peltoja vanhoille kartoille, ympäristössä kasvaa varttunutta kuusi-valtaista metsää. Aidat 2 ja 4 sijaitsevat nykyisten ja jo vuoden 1757 isojakokartalle merkittyjen peltojen reunamilla. Aita 3 sijaitsee nykyisen pellon reunalla.

Aita 1: Pituus n. 150 m, leveys n. 1-3 m, korkeus n. 30-70 cm, itäosassa aita kaartuu n. 130° kulmassa pohjoiseen. Aidan rakenne vaihtelee huomattavasti; se on paikoin korkeampi ja kapeampi, leveimmiltä kohdiltaan matalampi, leveimmällä kohdalla aidan reunalla on paikoin ojaa. Länsipäähän on kasattu lähihistoriassa koneellisesti kookkaita kiviä, sitä osaa aidasta ei otettu kohderajaukseen. Aidan päällä kasvaa vanhojakin puita. Eteläsivu noudattaa melkein koko pituudeltaan nykyistä tilarajaa. Ilmeisemmin kiviaita liittyy pohjoispuolella sijaitsevaan nykyiseen peltoon, joka on yltänyt aiemmin etelämmäksi.

Aita 2: Pituus n. 80 m, leveys n. 1-2,5 m, korkeus n. 30-70 cm, aita on suurimmaksi osaksi päältä tasainen. Kaakkoispää kulkee omakotitalon piha-alueella, missä aitaa on myöhemmin rakennettu uudestaan ja muutettu, tämä osa aidasta jätettiin kohderajauksen ulkopuolelle.

Aita 3: Pituus n. 20 m, leveys n. 2 m, korkeus n. 60-80 cm.

Aita 4. Pituus n. 6-7 m, n. 1,5 m leveä, matala, hieman epämääräinen, ollut ilmeisesti osa pitempää aitaa, joka hävinnyt.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi:	Kyllä, mahdollisuuksien mukaan, aidoille 1-3.
----------------------------	---

Kivaitojen 1-4 sijainti. Taustakartta 7/2022 Mml.

alakohte	x,N,11,3	y,N,11,3
2	312160,393	7088201,016
3	312053,270	7088117,441
4	312101,282	7088287,295

Jonas Cajanuksen laatima isojakokartta asemoituna nykyisen maastokartan päälle. Kohteen kiviaidat sijaitsevat osin isojakokartalle merkittyjen peltojen reunamilla. Isojakokartta: Kansallisarkisto, Kokkola E8:2. Taus-takartta 1:25 000 Mml 9/2022.

Kiviaidan 1 keskiosaa, kuva etelään.

Kiviaita 2, aidan keskiosaa kaakkoon.

Kiviaita 3 aitan takana, kuva luoteeseen.

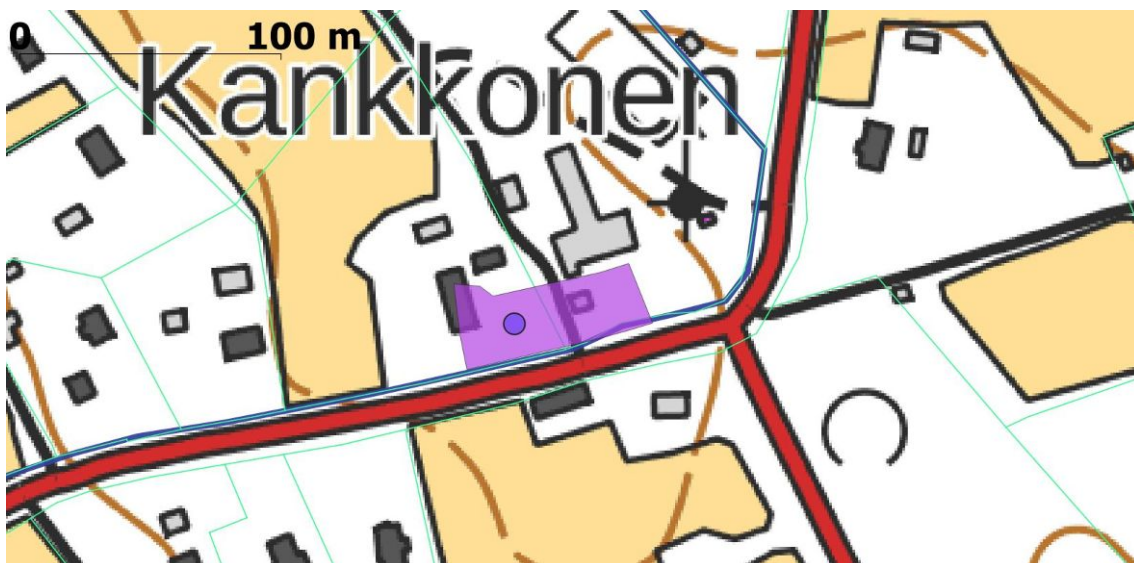

Kiviaidan 4 keskiosaa, kuva luoteeseen.

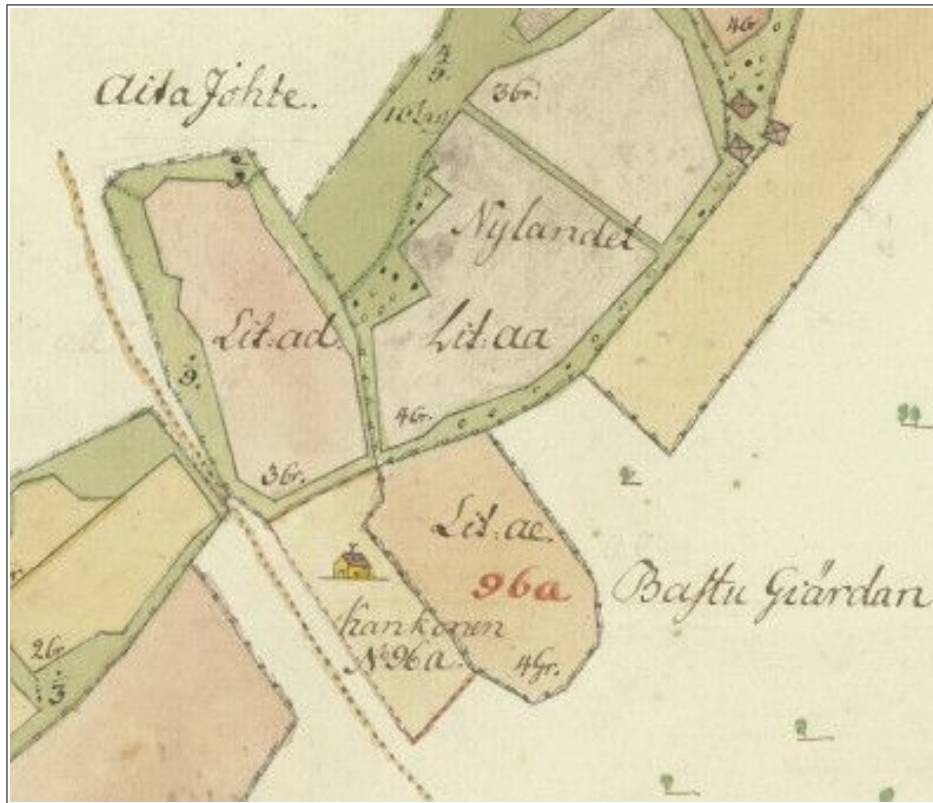
2. Kankkonen

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	-	TM35-lehtijako	Q4122L
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	2322 11
Tyyppi	Asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7088010,727 I: 312297,286
Tyypin tarkenne	kylänpaikat	N2000	Z n. 7,5 m
Ajoitus	historiallinen	Koordinaattiselite	Asemointi 1760-70-luvun isoja- kokartan perusteella
Aiemmat tutkimukset	-	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Ehdotus suojavyö- hykkeeksi:	Kyllä.		

Kuvaus: Rödsöntien pohjoispuolella, peltojen ja teiden rajaamassa nykyisessä tilan pihapiirissä. Uusi päärakennus sijaitsee pihan keskivaiheilla, pihan reunoilla on muuta uutta rakennuskantaa. Länsi- ja pohjoispuolella sekä Rödsöntien eteläpuolella on peltoja, nykyisellä viereisellä tilalla itäpuolella on mm. talli ja hevosaitauksia, eteläpuolella on toisen tilan vanha päärakennus. Kankkosta ei ole merkitty Matthias Roeringin vuoden 1757 isojakokartalle, mutta se on merkitty Jonas Cajanuksen 1765 piirtämälle pitäjänkartalle ja samoihin aikoihin valmistuneelle isojakokartalle, ja myös vuoden 1843 pitäjänkartalle. Kankkonen on mainittu Rödsön kylän vuosien 1757-1758 jakokirjassa ja myös Kälviän vuoden 1758 jakokirjassa.

Kankkonen, kohderajaus, kartalle merkitty myös nykyiset tilarajat. Taustakartta 7/2022 Mml.

Kankkonen Jonas Cajanuksen laatimalla isojakokartalla. Kartta, Kansallisarkisto, Kokkola E5:1/2.

Yksityiskohta Jonas Cajanuksen piirtämästä Kokkolan pitäjänkartasta vuodelta 1765. Talotontit on merkitty kartassa punaisella, kohdealueen Kankkoson talotontti ympäröity. Itäpuolelle merkitty vesistö on entinen Kankosträsket, joka on laskettu. Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>.

Ks. myös isojakokartta s. 13 ja pitäjänkartta sivulla 9.

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>
<https://sv.wikipedia.org/wiki/Muonionalusta>

Kirjallisuus

Kaarlelan pitäjän historia 1. 1984.
Kaarlelan pitäjän historia 2. 1980.
Kaarlelan pitäjän historia 3. 2002.

Julkaisematon aineisto

Schulz, Hans-Peter, Rannansiirtymistaulukko.